

Lise Hovik

spiderman redder verden med spindeltev av plast

edderkoppmannen

Mitt første møte med edderkoppmannen skjedde i ei bukt på en øy i ytre Oslofjord, der jeg skulle hjelpe til med å fjerne plastavfall som driver inn fra Skagerrak, fyller opp fjorden, forsøpler strender, kveler fugler, gnures opp til mikroplast og ender til sist som en bestanddel i våre kropper, ikke bare i mager og tarmer, men i kroppsvev, blod og morsmelk. Vi er også plast.

Der sto han plutselig, midt i dette antropocene landskapet av siv, taurester, strandkål, plastdunker, sjokoladeemballasje og tomflasker. Han veivet med et plastflak og gliste bredt. Det var ingen tvil om at han hadde kommet til rett plass. Her trengtes virkelig en supermann, og jeg følte meg oppmuntret!

Jeg skjønnte jo at han var en supermann, for han hadde en rød heldekkende drakt med svarte tråder over en muskuløs kropp. Øynene var hvite, av en eller annen grunn uten iris og pupiller, og en bred munn med hvite spisse tenner, noe som skapte en viss usikkerhet hos meg. Var han en ond supermann? Det er vanskelig i dagens barnekultur å skille mellom de onde og de gode, synes jeg, som er blitt over 60 år gammel. Men jeg tok i alle fall bilde av ham, og en liten film, der han faller bakover i vinden. Jeg syntes han var både løfterik og allikevel litt puslete i møte med den overveldende mengden av plastavfall han nå skulle hjelpe meg å kjempe mot ...

Mitt neste møte med edderkoppmannen skjedde på Google der jeg med søkeordet «rød actionman figur» fikk vite at denne figuren er en spesiell Spider-Man Venom, som er en slags alien hybrid, skapt av en hevngjerrig utenomjordisk giftig substans, som har flettet seg symbiotisk sammen med en menneskelig form – som derfor kan bli farlig. Spider-Man selv er jo ikke farlig, tvert imot! Han fikk sine superkrefter gjennom et bitt fra en radioaktiv edderkopp, men i stedet for å dø, fikk han supermenneskelige evner.

Han kan derfor, som edderkoppen, løpe på vegger og tak, reagere med superraske reflekser, og har dessuten en utenomjordisk styrke, utholdenhet, koordinasjon og balanse. Han har også en egen «spider-sense», som kan forutse og spore farlige situasjoner. Hans viktigste oppgave er å redde mennesker i nød, og det gjør han gjennom å skyte ut et supersterkt spindellev fra hendene sine. Spindelvevet fester seg til alle slags overflater, det kan brukes i slåsskamper, til å fange fiender eller redde venner, og ikke minst så kan det brukes til å slynge seg mellom storbyens skyskrapere i voldsom fart! Mon tro om det kan brukes til å fange søppel?

Spider-Man er en ekte superhelt som bruker sine krefter til å bekjempe storbyens kriminalitet, stanse tog som løper løpsk, eller forhindre teknologiske katastrofer. I en scene fra Spiderman 2 «Stopping the train», slynger han spindelvevet sitt ut og lager et nett som med sine seige tråder stanser toget som i vill fart farer mot undergangen. Denne klassiske heltegjerningen som benytter superlim og quickfix i stedet for langsam strandrydding, er jo i aller høyeste grad en fristende fortelling!

Men i symbiose og hybrid med den giftige Venom (gift fra dyr som slanger, veps og edderkopper) oppdager Spider-Man sine farlige sider, noe han selvsagt også klarer å bekjempe og befri seg selv fra. Venom utvikler seg da etter hvert til en antihelt figur, som i stedet for å ødelegge Spider-Man prøver å forbedre seg, og blir en slags hjelper. Jeg tror det var denne antihelten jeg møtte på strandryddingen. Kanskje vi trenger antihelter for å klare å stå i trøbbelet (Haraway, 2016)?

Edderkoppmannen hadde i alle fall pirret min nysgjerrighet, og jeg begynte å spinne tråder til både gamle myter, sjamanisme, genmanipulering og cyborger. Her skal jeg spinne litt videre på disse trådene, og til sist flette dem sammen med mine flettesøstre, i dette essayet, som handler om flettverk.

sjaman

henter kraft fra en annen verden

Donna Haraway er kjent for sin spennende teori om sammenhengen mellom mennesker, dyr og teknologi i «A Cyborg Manifesto» (1). I boka *Staying with the trouble* (2) skriver Haraway en biofiction om en fremtid der vi mennesker kan dele dyrenes egenskaper gjennom genmanipulering. I den kollektive flettefortellingen «The Camille Stories, Children of Compost», skriver hun sammen med sine flettevenner en historie som strekker seg gjennom fem generasjoner i et spekulativt fabulerende fremtidsscenario. I denne fortellingen er mennesker forbundet med andre arter på en helt kroppslig symbiotisk måte, og akkurat som Spider-Man har den menneskelige formen flettet seg sammen med et insekt. Camille er både menneske og sommerfugl gjennom fem generasjoner. Historien starter i en kanskje nær fremtid og oppbruddstid der mennesker har etablert nye lokale samfunn basert på kollektive samlivsprinsipper og andre verdssystemer. De bygger nye nettverk og skaper andre relasjoner enn de vi er vant med i vår verden.

Barn er et kollektivt ansvar, og de kan ha mange foreldre. Når et barn fødes, så skal det samtidig forenes med en truet dyreart, gjennom genetiske modifikasjoner. Ved fødselen tilføres noen gener og mikroorganismer fra dyrepartneren, og barnet får på denne måten forsterket sitt sanseapparat, og blir bedre i stand til å forstå dette dyrets behov og perspektiver. Barnet og dyret blir hverandres beskyttere, og barnet kan gjennom livet også få tilført flere av dyrets gener, kanskje også av estetiske grunner, eller kun for moro skyld (s. 141). Camille fikk Monarch-sommerfuglens gener, og i neste generasjon ba hun om å få tilført sommerfuglens følehorn, for bedre å kunne sanse verden slik sommerfugler gjør. På denne måten kunne mennesker og dyr danne nye samlivsformer og tilføre verden nye perspektiver og erkjennelser.

Haraway er kritisk til begrepet antropocen, som har vært foreslått som et nytt navn på vår geologiske periode – nylig offisielt avslått (3), fordi hun mener at vi med dette navnet på nytt setter oss selv i sentrum av universet, og at vår tid heller må betegnes som en periode der menneskeheten oppdager at vi er tett forbundet med alle andre arter, og at vi slett ikke fortjener en slik betegnelse – på godt eller vondt.

chtulucene

- en spindelverden

Det som er interessant i lys av fortellingen om Spider-Man er at Haraway i kapitlet Tentacular Thinking (s. 30) velger seg en edderkopp som symbol på vår tidsepoke. I stedet for Antropocen, vil hun heller benevne vår tid som Chtulucene, med henvisning til edderkoppen Pimoc Chtulhu som lever i redwoodskogene i California. Med dette peker hun på at både mennesker og edderkopper lever på bestemte steder til bestemte tider: «Nobody lives everywhere, everybody lives somewhere. Nothing is connected to everything. Everything is connected to something. This spider is in place, has a place [...]» (s. 31). Og det samme bør vi si om oss mennesker. Vi er ikke universelle i jordens historie, vi eksisterer alltid på et sted, i en meget kort tidshorisont geologisk sett.

Det er spennende at Spider-Man ble en superhelt i barnekulturen allerede på 1980-tallet, samtidig som det store verdensnett begynte å spinne seg ut over hele jordkloden og inn i alle barnerom ... Noen tiår senere er edderkoppen blitt et farlig monster i et voldelig univers. Edderkopper i vår egen barnekultur er forbausende ofte fremstilt som farlige og skremmende monstre som skaper frykt og skrekk. Bare tenk på den menneskeetende Aragog i Harry Potter eller Shelob i Ringenes Herre.

Samtidig sies de å være lykkebringere, og man skal aldri drepe en edderkopp: Ekte edderkopper spinner den fineste silke, og kan fly flere kilometer til værs. Noen av de 150000 ulike artene kan selv skifte mønstre og farger og har til og med blått blod! (5)

Edderkoppen har i menneskeverdens kulturhistorie ofte vært forbundet med en vevende kvinnelig skikkelse, og i gresk mytologi ble hun skapt av Athene i det hun hang seg selv i skam over å ha ydmyket gudinnen med sin vevekunst (4). Hjulspinneren vever spindelvevet som vi ser på som et strålende kunstverk skapt av en enkelt edderkopp. Samtidig er kunstverket et farlig nett som fanger og dreper andre insekter – eller mennesker – i en større fantasiverden. Spindelvevet er en fantastisk metafor for verdensveven, internettet som vi alle nå er fanget i.

I denne teksten og med disse bildene, fletter vi sammen våre tanketråder og erfaringer med en felles interesse for barns lek, natur, kunst, økologi og bærekraft. Med dette flettverket skaper vi flettesøstre et spindelvevflettverk sammen, og omskaper oss selv til edderkoppsøstre i samspinn med hverandre, og med verden.

At naturen er magisk og overgår våre – og barnas fantasier er det ingen tvil om, og hvis vi bøyer oss ned og retter oppmerksomheten dit hvor edderkoppen vever, så kan vi oppdage skjønnheten i udyret. Hvis vi toner oss inn dit, sammen med barn, med magisk oppmerksomhet, med intimitet og solidaritet (6, 7), så kan det hende at naturens små monstre og kunstferdige veverker fletter seg sammen med oss. Mon tro om vi ikke da kan overvinne plasten, redde fantasien og bli sterkere enn Spider-Man!

Noter

1. Haraway, D. (2016) *Staying with the trouble. Making kin in the Chtulucene*. Duke Press.
2. Haraway, D. (1985) *A Cyborg Manifesto*. *Socialist Review*.
3. Kjørstad, E. (11.03.24) *Lever vi en ny epoke kalt antropocen? Nei, stemte geologer*. *Forskning.no*. <https://www.forskning.no/klima-miljo/lever-vi-en-ny-epoke-kalt-antropocen-nei-stemte-geologer/2335263>
4. *Edderkoppar i kulturen*. (28.05.24). Wikipedia. https://nn.wikipedia.org/wiki/Edderkoppar_i_kulturen
5. Viken, Å. (17.08.2019) *Forskning.no*. Dette visste du kanskje ikke om edderkopper. <https://www.forskning.no/artsdatabanken-edderkoppyr-partner/dette-visste-du-kanskje-ikke-om-edderkopper/1364146>
6. Morton, T. (2018) *All Art is Ecological*. Penguin.
7. Illeris, H. (2022). *VI BLIVER SKOV BLIVER VI*. Økologisk opmærksomhed i kunst og håndverk gennem kunstnerisk praksis i naturen. I L. Skregelid & K. N. Knudsen (Red.), *Kunstens betydning? Utvidede perspektiver på kunst og barn & unge* (Kap. 5, s. 117–136). Cappelen Damm Akademisk.